

CARIO, forma prefixada de mots savis, presa del gr. *κάρυον* 'pinyol', pròpiament nom de la 'nou'. *Cariofillaci* [Dfa.], deriv. del ll. *caryophyllon*, gr. *καρυόφυλλον* 'claus d'espècia', format amb *φύλλον* 'fulla'; *cariofillat* [1868, *SLitCosta*; *DOrt.*]. Cf. *GIRO-FLE. Cariòpside*, cpt. amb *ὄψις* 'vista, aspecte'. I d'altres: Ed. Fontserè reclamava a Fabra *carioquinesi* (c. 1925); etc.

Caripena, V. *car* m. *Carir*, V. *car* *Carisea*, V. ¹⁰ DCEC, s. v. *Carisma*, *carismàtic*, del gr. *κάρισμα* (CAR) *Caritat*, *caritatiu*, V. *car* *Carlà*, *carlania*, V *castell* *Carlet* (bolet), V. nota a *carlina* (CARD) De *carli* i els seus derivats (*carlinada*, *carlisme*, *-ista*, etc.) no se n'ha de tractar ací derivant del NP *Carles* ¹⁵ *Carlina* (planta), V. *card*

CARLINGA, 'cavitat en què s'encaixa la base d'un arbre de nau', del fr. *carlingue*, i, aquest, de l'esc. ant. *kerling* 'dona', 'carlinga', per una comparació d'ordre ²⁰ sexual. □ 1.ª doc.: 1839, Lab.; *SLitCosta*; DCEC, s. v.

Carmanejar, V. *carmenar*

CARMANYOLA: en els sentits moderns, especialment com a nom d'un recipient, sembla ser provinent del fr. *carmagnol* 'soldat de la primera República francesa', segurament pels atuells militars de viandes i begudes; en el sentit de gorra o cofadura és bastant més antic, i parent del fr. antiq. *carmignole* i el fprov i ³⁰ llgd. *carmagnòla*, nom de gecs i casquets típics d'aquelles terres; hi ha connexió més o menys antiga i bàsica, d'una banda amb el b. ll. *carminium* 'color vermell, carmí', i d'altra banda amb el vestit regional dels pagesos i muntanyencs savoians i alpins (adaptat com a nom de la jaqueta i la dansa dels revolucionaris), relació en alguna manera amb el nom de la ciutat piemontesa de *Carmagnola*. □ 1.ª doc.: c. 1430; *carmanyola* 'carabassa vinatera', 1839, Lab.

«Lo compte se vestí una cota negra quasi rastrant que tenie, e posà-s al cap una *carmenyola* negra, ya molt uzada e pel-raza, que tenia, e axí, tot dessenyit, lo compte se parà», *La Fi del Comte d'Urgell*, NCl., 74; «una *carmanyola* negra, senar», doc. ross. de ⁴⁵ 1452, Alart, *InvLC*; «sabates ab punta, e *carmanyola* de grana al cap», 1466, funerals de Pere de Portugal, *DAG.*, que en dóna alguna altra dada més secundària o més incerta; «e al cap li fou posada una corona ab una *carmanyola* de grana» en el *Llibre de* ⁵⁰ *Coses Arsenyalades* del barceloní PJComes, 259, compilat el 1583 però amb docs. anteriors, en part poc més tard de 1500, en part de la segona meitat del S. xv. Tots, doncs, documents que es refereixen a una peça de cofadura o tocat que cobreix el cap d'un ⁵⁵ home, i tots quatre d'una data, del S. xv, que descarta completament la relació amb vestidures i altres objectes dels revolucionaris francesos (ni si per als antecedents d'aquests remuntem fins a 1660 com fa el *FEW* II, 378); en canvi difícilment se'ns escaparia l'a-

parició repetida del color de grana, o sigui carmesí, en els dos docs. de 1466 o fi del S. xv. Cal doncs aplaudir l'actitud reservada, escèptica o negativa, que prenen Bloch i Gamillscheg davant l'etimologia, diríem «revolucionària» o «piemontesa», a què s'atenen Wartburg i la majoria; ¹ però Bloch declarava dubtosa tota l'etimologia i separava de la *carmagnole* jacobina la *cramignole* «sorte de toque» fr. del S. xv, i Gamillscheg (*ZRPh.* XL, 1920, 163-4; i *EWFS*) en separava les formes *carmignole* i *cramignole* 'espècie de gorra' del francès del S. xv, preferint aplegar amb això el piem. *carmignola* «Jäckchen» i un it. *carmignolo* 'espècie de vestit de llenç' («Art Leinwand») i insinuant que potser derivaven de CARMINARE 'cardar la llana' (suggeriment poc viable en l'aspecte derivatiu i no gaire atraient en el semàntic), mentre que una connexió amb el b. ll. *carminium* 'carmesí' té l'avantatge decisiu d'aparar-se alhora amb el sentit 'de grana' i amb la derivació amb *-gn-* i en *-ola* (més o menys doncs un CARMINI-OLA); hi ha alguna doc. de *carminium*² en baix llatí (si bé de data no ben establerta; Du C., *EWFS*, s. v. *carmin*, S. XII) i en cat. ant. *carmini*, 1309, 1372, Ss. XVI i XVIII (també *carmeni*, DCEC I, 692a16-17, 55-56).

²⁵ És clar que no hem de negligir els usos moderns del mot en català; les primeres dades d'aquests són, però, incomparablement més tardanes: «*caramanyola*: carabassa vinatera», Lab. 1839, i Amòdes, *BDC* XIX, 112; a la Vall de Lavansa (Urgellet) contaven que un pastor va perdre una *karmayóla* (cantimplora o carabassa) en el forat o avenc del Bavorer i havia anat a sortir a una deu subterrània llegües enllà (1958). No és inversemblant que vingui d'això un «nom de casa» de l'Alt Pallars (*Ca de karmayóla*, malnom, a ³⁵ Baiaasca, 1957), si bé no fóra impossible que vingui de l'altra acc., com a nom dels bolets moixernons o careretes, que he sentit bastant per Cerdanya, a Ger *karmayóles* (1935), a *Grus carmaioles* (1960) o *carmalloses* (1968): si al bolet li ve el nom d'una comparació amb l'atuell o amb l'antiga cofadura o altre nom de vestir, ho deixarem enlaire. Però quant a l'acc. 'atuell per a endur-se begudes' o 'per a portar viandes cuites o fredes' (Vic, Bagà, Berga, *AlcM*), això se suma al significat de 'cantimplora' que té *caramañola* en el castellà d'Amèrica i el lleonès del Bierzo (Fz. Morales, Ga. Rey) i és natural que això provingui del *carmagnol* del francès revolucionari [1793, *FEW* II, 378b7], primer la *carmagnole* «soldats republicains (collectif)», que hom afilia a *danser la carmagnole* [1791] i a la jaqueta jacobina així anomenada, que portaven els que la ballaven; i no cal fer cap objecció a l'explicació usual pels treballadors de Savoia o Piemont que l'haurien popularitzat a Marsella (d'on l'extensió als *carmagnols* de París); ni en rigor hi ha res ⁴⁰ ferm a oposar a la pista suggerida per la petita ciutat piemontesa de *Carmagnola*, vora el Po (12300 hab.), concretada en la idea que la jaqueta fos un arranjament d'una vestidura local d'aquella rodalia, fins i tot si ens hem hagut de quedar esperant-ne proves en el terreny del folklore indumentari o documental.